

*Спочатку було слово.
Мудрі казали: світ це театр.
Та все ж, життя не гра,
та й доля – то не роль прописана до скону...
Театр – це світ безмежний почуттів,
де, як і для кохання, досить двох.
Глядач з актором у той світ завжди
мандрують разом.
Диво ілюзій без обману, які не вводячи в оману,
живу уяву запалив, хвилюють душу, тішать
розум.*

*«Створити те, чого немає в дійсності, кинути
людям фантазію, ідеальне, неіснуюче
але прекрасне... А для цього треба розбудити
фантазію, виростити їй крила і навчитись
літати»*

Лесь Курбас.

КОНЦЕПЦІЯ ФЕСТИВАЛЮ УКРАЇНСЬКОГО АМАТОРСЬКОГО ТЕАТРУ «ДЕНЬ ТЕАТРУ»

Культура, рівень та розвиток комунікацій визначають духовну, інтелектуальну та соціальну цивілізованість суспільства. Театр, заснований на особистій, дуже особливій, театральній комунікації актора та глядача, задовольняючи емоційні та інтелектуальні потреби, як ніякий інший вид мистецтва, відображає сутність людської натури.

З прадавніх часів театральне дійство було частиною буття Homo sapiens, і за багато тисячоліть, відповідно до духовних та інтелектуальних потреб людини, воно розвинулося від обрядової, ритуальної, релігійної форми псевдо- та квазікомунікації до вершин і глибин високого мистецтва. Та все же, ще досі цей дивовижний винахід культури багато в чому є Terra incognita. Цілком можливо, що дослідження світу театру – це шлях до наступної шаблі цивілізації, створення штучного інтелекту.

Театр став невід'ємною складовою духовної цивілізації людства, традиційним художнім та соціально-комунікаційним інститутом суспільства, масовою професійною й аматорською, культурно-мистецькою практикою.

У сучасному постіндустріальному світі самореалізація та самовираження особистості – головні цілі розвинутого громадянського суспільства.

Художнє аматорство надає можливість реалізувати потреби особистості в конструктивній, суспільно корисній формі, в інтелектуально-духовній сфері. Театральне аматорство – одне з найпоширеніших видів мистецького аматорства: так тільки до Міжнародної асоціації аматорських театрів (АІТА/ІАТА) входить більше мільйона аматорських колективів з 80 країн на всіх континентах.

Історія українського театру в повній мірі відображає нележку, в певному сенсі навіть трагічну долю українського народу, непростий, сповнений протиріч, історичний процес формування нації та держави.

Український аматорський театр особливий національно культурний феномен. У певних історичних обставинах, театральні аматорські осередки були чи не єдиною формою існування української мистецької спільноти, “вогнищами” української культури. У театральних самодіяльних гуртках та аматорських театрах Полтави, Єлисаветграда , Києва, Харкова, Глухова, Львова, Тернополя, Луцька, Рівного, Житомира, Станіслава, Коломиї, Херсона, Лисичанська, в умовах “історичного антракту” колоніального існування, гартувалися національні пріоритети українців, формувався єдиний культурний простір України. Український аматорський театр став фундаментом, підґрунтям, духовною культурно-мистецькою першоосновою професійного українського театру.

Безпосередньо з аматорським театром пов’язана діяльність багатьох видатних українських культурних діячів, зокрема: Ф. Прокоповича, Г. Квітки-Основ’яненка, І. Котляревського, М. Щепкіна, М. Гоголя, І. Озоркевича , М. Кропивницького, І. Тобілевича (Карпенко-Карого), М. Старицького, М. Заньковецької, М. Садовського (Тобілевича), П. Саксаганського (Тобілевича), М. Лисенка, В. Антоновича, М. Драгоманова, Г. Хоткевича, І. Франка, І. Трембицького, Леся Курбаса, Гната Юри, П. Тичини та інших.

Театральні постановки в Україні відбувалися ще в XVII столітті, в школярських театрах Острозької, Києво-Могилянської академії та Львівської братської школи. Спираючись на “Денні записки генерального підскарбія” Якова Марковича, загально визнаною датою першої згадки про аматорську, не школярську виставу, вважають 7 квітня 1730 року. Вистава відбулась у місті Глухові, столиці Лівобережної Гетьманщини, в період українського бароко, у будинку Степана Михайловича Міклашевського, який служив бунчуковим товаришем при гетьмані Данилі Апостолі та був сином відомого стародубського полковника. Тобто вже майже три століття український аматорський театр є важливою складовою української національної культури, мистецтва, просвіти.

Сучасна Україна переживає новий історично неочікуваний період – обірвався “історичний антракт” у житті українського народу і на передодні XXI сторіччя з’явився шанс вирішити завдання минулих століть – створити незалежну, самостійну державу. Це дуже складне завдання, тому що світова економічна та політична теорія і практика не спроможні дати

нам дорожню карту. В сучасному багато полюсному світі вектор руху українці повинні визначити самостійно.

Усі проблеми становлення української незалежної держави проходять через душу й тіло українців, розгойдуючи духовні та соціальні настрої від піднесення до повної апатії. Відбувся злам, руйнування вщент, здавалося б непорушних засад існування цілих поколінь, життєвий і соціальний досвід яких, став ніби непотребом, і яким довелось пристосовуватись задля виживання в новому незвичному, навіть ворожому для них соціальному середовищі. Для прийдешніх поколінь – це час болісного, сповненого протиріч пошуку свого місця у відкритому, сповненому потенційних можливостей і нечуваних спокус світі.

У непередбачувані часи змін, український театр, як і все суспільство, існує в непростих, неоднозначних умовах. Та все ж в усі часи, люди зостаються людьми у своїх насущних життєвих та духовних потребах. Український театр, переборюючи “кризу жанру”, відгукує на запити часу та намагаючись зберегти традиції, поступово займає належне місце в суспільному житті. Формуються нові та розвиваються традиційні театральні середовища, розширюється їхня географія, встановлюються міжнародні мистецькі зв'язки. Виникають нові, насамперед комунальні та приватні театри.

У багатьох містах України провадяться різноманітні фестивалі та інші масові театральні заходи. Та все ж, тягар минулого, коли протягом багатьох десятиліть фізично та ідеологічно знищувалась українська духовність, а також сучасна економічна ситуація в країні, недостатня увага суспільства та держави до культури та мистецтва, в значній мірі стримують їхній розвиток національної.

Події на Майдані проявили глибинні зміни свідомості українців у їхніх життєвих та соціальних пріоритетах. Є всі підстави вважати, що відбувся історичний факт національної ініціації. Український народ стає автором і виконавцем свого життя, не заангажовано граючи притаманну незалежному народу роль на авансцені всесвітньої історії.

Молода незалежна держава Україна стала на шлях світової, політичної, економічної та культурної інтеграції. Українська національна культура – самобутня складова духовної цивілізації людства. Але в часи тотальної глобалізації, завдання культурно-мистецької спільноти – не допустити культурної асиміляції. Вибух громадянської активності українців проти соціального та національного приниження, необхідність захисту від зовнішньої агресії, каталізували всі суспільні процеси. Громадянське суспільство на якийсь час взяло на себе функції державної влади, його воля стала вирішальною в суспільному житті країни.

Після революції гідності та відриву від російського культурного простору, прискорилась орієнтація на національні та загальнолюдські цінності, значно активізувалося культурне життя.

Ці процеси в повній мірі стосуються професійного та аматорського театрів. За останні роки з'явилося багато нових театральних колективів у різних регіонах України, особливо в приватному секторі. Приватні аматорські театри, які не пов'язані формальною відомчою залежністю, завжди голодні, націлені на творче та фінансове виживання, швидко адаптуються в нових реаліях.

Умови існування аматорських театрів у структурі міністерства культури складніші, ніж у приватному секторі, оскільки ділова ініціатива обмежена відомчими рамками. Театральне аматорство – справа молодих, натхненних можливістю самовираження та творчого пошуку. Це, як правило, молоді люди до 35 років з активною життєвою позицією, з глибокою внутрішньою мотивацією, орієнтовані на особисту та колективну реалізацію, готові витратити власний час і кошти на улюблене заняття. Але це не проведення часу, не заповнення дозвілля – це справжня мистецька практика задля створення повноцінного театрального дійства, яке має свого прихильного глядача.

Керівники аматорських театральних колективів частіше за все мають профільну, мистецьку освіту та певну режисерську та акторську зайнятість у театрі та кіно. Професійне художнє керівництво, в поєднанні з творчим ентузіазмом, з вивченням самодіяльними акторами основ та оволодінням навичками театральної справи, надає можливість для сміливих творчих пошуків та експериментів у будь-яких видах та жанрах театрального мистецтва. Чимало аматорських театрів мають високий рівень виконавської майстерності та режисерсько-постановчих рішень. Вони нерідко запрошують до участі у виставах професійних акторів, поступово стаючи професійними театральними колективами.

Значною частиною аматорського театрального руху є дитячі та юнацькі театральні колективи та театри-студії. В Україні у вертикалі державної та місцевої влади, в закладах культури та освіти вдалося зберегти систему організації дитячого та юнацького аматорського мистецтва. У цих закладах, у галузі занять театральним мистецтвом, накопичено певний дидактичний та практичний досвід. Але він де в чому застарів, як і матеріальна та ідеологічна база, вся діяльність театральних колективів тримається на ентузіазмі керівників та батьків. Талановиті, молоді та найбільш професійні керівники організують власні, приватні, дитячі та юнацькі театри-студії. Заняття дітей та юнаків у театральних студіях стає все більш популярним, оскільки діти одержують різнобічну художню освіту. Підрастають діти, народжені в “нульові” роки ХХІ сторіччя, і молоді батьки вважають, що заняття в театральних студіях ефективніше допоможе дитині в соціальній адаптації. Масове зростання попиту на такі освітянські послуги є важливим матеріальним підґрунтям для розвитку аматорських театрів, оскільки більшість з них існують як театральні школи для дітей та дорослих.

Проблемами розвитку театрального аматорства є насамперед формальне відношення, байдужість, особливо на місцях, державних та місцевих

органів, незацікавленість ЗМІ, дуже обмежена можливість більш-менш регулярно представляти свої вистави масовому глядачу. Зовсім недостатні контакти з міжнародною театральньо-аматорською спільнотою, наприклад, в Україні тільки два аматорських театри є асоціативними членами Міжнародної асоціації аматорських театрів. Прикрою дійсністю є обмеженість творчих та організаційних контактів з професійною спільнотою, театральними закладами, місцевими осередками професійної театральної спілки.

В умовах сучасної української дійсності, аматорський театр потребує уваги професійних театральних діячів для творчої, учбово-методичної, кадрової підтримки, представництва та лобювання в державних та місцевих органах, у міжнародних театральних спільнотах та організаціях. Обопільно корисним є створення спільних мистецьких проєктів, надання можливості прокату кращих вистав, використання творчого потенціалу акторів, режисерів, художніх керівників аматорських театрів.

Мабуть, було б дуже добре і показово, якби провідні академічні театри в столиці та регіонах, взяли би певне шефство по відношенню до театрального аматорського руху. Для професійних театрів, аматорське середовище це – кузня кадрів, театральна лабораторія, десятки тисяч вдячних своїх глядачів. Є сенс у наданні можливості керівникам аматорських колективів, активним акторам аматорам стати членами національної професійної театральної спілки. Аматорські театри, як більш мобільні, є важливою, дуже активною силою, в формуванні єдиного культурного простору в українському суспільстві.

Отже, в Україні історично сформувалася завершена організаційна вертикаль театрального мистецтва від дитячих до високопрофесійних академічних театрів. І це - єдина театральна родина українців, яка об'єднана любов'ю до мистецтва.

У сучасному цивілізованому світі розвиток аматорського мистецтва, як можливість вільної самореалізації та самовираження особистості, визначає рівень гуманізації, духовної та інтелектуальної культури громадянського суспільства.

Звісно, можливо лише констатувати недостатню увагу держави до культури, бідкатись про засилля масової культури, неухагу молоді до культурних та мистецьких надбань, втрату традицій. Але є час чекати, а є час діяти. В часи національної ініціативи обов'язок свідомої культурно-мистецької та освітньої спільноти, всього громадянського суспільства створювати і використовувати суспільні комунікації для пропаганди, актуалізації та розвитку культури. Необхідно згуртування і концентрація зусиль усіх небайдужих до надбань і майбутнього української культури для посилення свого значення в суспільному житті країни та зростання впливу досягнень національної української культури на соціальну свідомість всіх верств суспільства.

Особлива мова – про театр і взагалі про культуру та мистецтво української діаспори.

В умовах вимушеної еміграції, національна самоідентифікація – життєва необхідність для існування в чужорідному оточенні. За більш ніж сто п'ятдесят років відтоді, як колишній священик Агапій Гончаренко зійшов на американську землю, мільйони українців назавжди покинули батьківщину. Головне, що скріплює українську діаспору – це українська національна культура. Звісно, це насамперед, народні пісні й танці, українська література, музика і живопис. Але театр у цьому спектрі мистецтв посідає особливе місце, оскільки може їх об'єднати і потребує певного культурного рівня. Тому перші театральні колективи (Париж, Крезо) почали з'являтися після другої, політичної хвилі еміграції.

Особливого розвитку театральний рух набув після другої світової війни, в третю, інтелектуальну хвилю, коли діаспора поповнилася творчою та науковою інтелігенцією. Професійні театри та майже 50 аматорських театрів, сотні театральних гуртків були створені в багатьох українських діаспорах Європи, США, Аргентини та Австралії. Особливо активним аматорський театральний рух є в Польщі, США, Канаді, Латвії, Молдові. У 2014 році фінський актор та режисер українського походження Ігор Фрей організував Український народний театр Фінляндії.

Театр діаспори творили невтомні творчі особистості, справжні апологети українського мистецтва: В. Левицька, Й. Гірняк, О. Добровольська, А. Рибіцький, В. Ревуцький, Л. Крушельницька, Н. Пилипенко, Б. Дністровий, Є. Чайка, С. Залеський, В. Шашаровський, Й. Терлецький, В. Блавацький, Ю. Шергій, І. Гриць-Дуда. Саме завдяки таким, як вони, в умовах еміграції були збережені та передані нащадкам надбання української культури. У незалежному від ідеологічних шор суспільстві вдавалося розвивати новий, “курбасівський” український театр.

Що означає мистецтво в житті українців і хто такі українці? Василь Авраменко у 1921 році у таборі для полонених українських стрільців у місті Калиш (Польща) створив школу українського народного танцю, рятуючи дух і тіло тисяч бійців. Через чверть століття, вже після Другої світової війни, інший дивовижний українець – режисер та актор Володимир Блавацький – в українському таборі для переміщених осіб створив театр з професійних акторів. А в кожному з 80-ти таборів українських біженців були драматичні гуртки.

У таборах були сформульовані «12 заповідей українського емігранта». Ось як звучить головна заповідь: «На світових терезах вирішується сьогодні доля народів. Пам'ятай, що в цей історичний час Ти демонструєш перед усім світом українські ідеї, українську культуру. Хай слова “ми”-“вони”, “східняки”-“западеньці” і тому подібне назавжди щезнуть з нашого словника. Є лише ми, Українці!»

Лихі вітри негарздів чотирма хвилями еміграції в буремному морі історії розкидали українців по всьому світові. І як не гірко це визнавати, але на

початку ХХІ сторіччя ніби завершився якийсь виток історичної спіралі, ми знову маємо хвилю робочої еміграції. Скільки ще українців у пошуках кращого сьогодення залишать свої домівки, а скільки повернеться? Та все ж, де б вони не були на цьому світі, вони – українці, яких в єдину українську духовну громаду збирає спільна історико-культурна спадщина та небайдужість до долі Батьківщини. З усіх точок зору (з точки зору культури, економіки, великої політики) вкрай необхідно розвивати зв'язки з осередками української діаспори, долучаючи до спільних культурно-мистецьких проєктів професійні та аматорські художні колективи.

Сформульовані вище концептуальні засади лягли в основу організації та проведення фестивалю Українського аматорського театру «День театру», який є заходом культурно-мистецького театрального проєкту «Theatre Day Fest». Головна мета цього проєкту – збереження, розвиток та пропаганда українського національного театру та об'єднання українців усього світу на засадах спільної історико-культурної спадщини.

Контактні телефони організаторів:

Андрій Ткаченко – координатор театрального фестивалю
(066) 836-00-39, (096)707-34-08

Оргкомітет – (097) 076-65-48